

MINISTERUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA

LUMOS MOLDOVA

**PLANUL EDUCAȚIONAL
INDIVIDUALIZAT**

STRUCTURA-MODEL ȘI GHID DE IMPLEMENTARE

Chișinău, 2012

Documentul a fost elaborat în cadrul Proiectului „Dezvoltarea și promovarea educației incluzive”, implementat de către A.O. „Lumos Foundation Moldova”, în colaborare cu Ministerul Educației al Republicii Moldova

Aprobat prin: Decizia Consiliului Național pentru Curriculum din 24.11.2011
Ordinul Ministerului Educației nr. 952 din 06.12.2011

Autor: Agnesa Eftodi, cercetător științific, expert, Lumos Moldova

Coordonatori: Vladimir Guțu, doctor habilitat, profesor universitar
Domnica Gînu, doctor, conferențiar universitar, manager de Program, Lumos Moldova

Galina Bulat, manager de proiect, Lumos Moldova

Recenzent: Nicolae Bucun, doctor habilitat, profesor universitar

Grup de lucru pentru consultarea materialelor (aprobat prin Ordinul Ministerului Educației nr. 602 din 01.07.2011): Guțu Vladimir, USM; Crudu Valentin, Ministerul Educației; Danii Anatol, Ministerul Educației; Rusnac Virginia, IȘE; Cristea Nadia, Liceul Teoretic “Pro Succes” Chișinău; Galben Svetlana, Grădinița-școală primară nr. 120 Chișinău; Lefter Ludmila, UNICEF Moldova; Gavriliță Lucia, Curilov Svetlana, Centrul de zi “Speranța”; Palii Ana, “Parteneriate pentru fiecare copil”; Cojocar Viorica, CCF Moldova; Filip Galina, Keystone; Secu Victoria, A. O. “Femeia și Copilul – Protecție și Sprijin”, Criuleni

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Eftodi, Agnesa.

Planul educațional individualizat / Agnesa Eftodi ; coord. : Vladimir Guțu, Domnica Gînu, Galina Bulat. – Ch. : Cetatea de Sus, 2012. – 56 p.

2210 ex.

ISBN 978-9975-4367-4-8.

CZU 37.091

E 22

CUPRINS

Abrevieri	6
PLANUL EDUCAȚIONAL INDIVIDUALIZAT (structură-model)	7
PLANUL EDUCAȚIONAL INDIVIDUALIZAT.	
Ghid de elaborare și realizare	17
Introducere	18
Procesul de elaborare, realizare, monitorizare, revizuire/actualizare a PEI	
(Procesul PEI)	22
Etapa I. Evaluarea primară/inițială a dezvoltării copilului	24
Etapa II. Evaluarea complexă și multidisciplinară a dezvoltării copilului	25
Etapa III. Constituirea echipei de elaborare a PEI și repartizarea sarcinilor	28
Etapa IV. Elaborarea PEI	33
Etapa V. Realizarea PEI	48
Etapa VI. Monitorizarea, revizuirea și actualizarea PEI	51
Referințe bibliografice	55

„Școlile trebuie să fie compatibile cu toți copiii, indiferent de condiționările fizice, intelectuale, sociale, emoționale, lingvistice sau de altă natură.”

UNESCO, 1994
*The Salamanca Statement and Framework
for Action on Special Needs Education*
Paris, UNESCO/Ministry of Education, Spainia

Abrevieri:

CES	Cerințe educaționale speciale
CMI	Comisie multidisciplinară intrașcolară
CG	Curriculum general
CA	Curriculum adaptat
CM	Curriculum modificat
PEI	Plan educațional individualizat
Echipa PEI	Echipa de specialiști care elaborează, realizează, monitorizează, revizuieste/actualizează Planul educațional individualizat
SAP	Serviciu de asistență psihopedagogică

PLANUL EDUCAȚIONAL INDIVIDUALIZAT

STRUCTURĂ-MODEL

NOTĂ EXPLICATIVĂ

Dezvoltarea educației incluzive constituie unul din obiectivele importante ale politicii și strategiilor educaționale naționale.

Planul educațional individualizat (PEI) este parte componentă a pachetului de documente curriculare care asigură dezvoltarea educației incluzive în instituțiile de învățământ general. PEI facilitează incluziunea copilului în procesul educațional general, asigură dezvoltarea psihofizică a copilului în funcție de potențialul acestuia.

La elaborarea structurii-model a PEI s-a ținut cont de rezultatele cercetărilor în domeniul educației incluzive, de conceptele teoretice (pedagogice, psihologice, etc.) validate în practica internațională și națională.

Planul educațional individualizat (structura-model) este elaborat în corespundere cu documentele de politici internaționale și naționale în domeniu, inclusiv: Legea învățământului nr.547-XIII din 21 iulie 1995; Programul de dezvoltare a educației incluzive pentru anii 2011-2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 523 din 11 iulie 2011; Strategia consolidată de dezvoltare a învățământului pentru anii 2011-2015 și Planul consolidat de acțiuni pentru sectorul educației (2011-2015), aprobate prin Ordinul ministrului educației nr. 849 din 29 noiembrie 2010, documentul 2009-D-619-fr-1 “Integrarea elevilor cu cerințe speciale în Școlile Europene”, aprobat de Consiliul Superior al Școlilor Europene, în vigoare din 5 decembrie 2009.

Ce este un plan educațional individualizat?

Planul educațional individualizat (PEI) este un instrument de organizare și realizare coordonată, coerentă a procesului educațional pentru copilul cu cerințe educaționale speciale (CES).

Abordările UNESCO (1995) vizează următoarele stări de dezvoltare a copilului cu CES:

- tulburări emoționale (afective) și de comportament;
- tulburări de limbaj;
- dificultăți de învățare;
- întârziere/dizabilitate mintală/intelectuală/ dificultăți severe de învățare;
- dizabilități fizice/neuromotorii;
- dizabilități de vâz;
- deficiențe de auz.

Această listă se completează cu alte eventuale categorii de copii în situații de risc:

- copii care cresc în medii defavorizate;
- copii ce aparțin unor grupări etnice minoritare;

- copii ai străzii;
- copii bolnavi de SIDA;
- copii cu comportament deviant.

Pentru copilul cu capacități deosebite (supradotat), de asemenea, poate fi elaborat și realizat PEI.

PEI este:

- un produs curricular, care include rezumatul punctelor forte, intereselor și necesităților elevului, astfel încât finalitățile în materie de studiu, stabilite pentru elev în perioada planificată, pot să difere de finalitățile și conținuturile educaționale stabilite în Curriculumul general, aprobat în modul stabilit de Ministerul Educației;
- un plan de acțiuni care vin să răspundă necesităților specifice ale elevului în organizarea procesului educațional prin modificări sau adaptări curriculare;
- un suport pentru personalul didactic, în vederea organizării demersului educațional în funcție de potențialul și progresele elevului;
- un plan elaborat, realizat, revizuit/actualizat de către personalul instituției de învățământ;
- un document de lucru flexibil, care poate fi modificat la necesitate;
- un instrument de responsabilizare a elevului, părinților acestuia, altor persoane care, conform planului, sunt chemate să ajute elevul în atingerea obiectivelor și finalităților care i-au fost stabilite;
- un dosar care se completează continuu și care reflectă traseul de dezvoltare a elevului.

Funcțiile PEI

- identificarea și prioritizarea necesităților de învățare și dezvoltare a copilului;
- reglementarea procesului educațional pentru copilul cu cerințe educaționale speciale, asigurându-i acces echitabil la educație în instituția de învățământ general;
- definirea scopului și obiectivelor educaționale și de abilitare/reabilitare a dezvoltării pe termen scurt, mediu și lung;
- stabilirea domeniilor de intervenție individualizată cu copilul, familia, specialiștii;
- stabilirea conexiunilor între toți specialiștii/persoanele care asistă copilul în procesul educațional;
- delegarea responsabilităților conform resurselor disponibile (umane, materiale și de timp), inclusiv copilului, părinților;
- monitorizarea, evaluarea și reevaluarea procesului de asistență psihopedagogică oferită copilului.

Scopul PEI

Abordarea individualizată a necesităților copilului pornește de la potențialul actual de dezvoltare psihică, fizică, socială și nivelul de dezvoltare a abilităților motorii, intelectuale, școlare etc. Elaborarea PEI se bazează pe o evaluare complexă a punctelor forte, a intereselor și necesităților elevului.

În acest context, **PEI are drept scop** asigurarea progresului în dezvoltarea copilului (pe domeniile emoțional, motor, cognitiv, verbal, social), în funcție de potențialul acestuia, identificând strategii, resurse, tehnologii, servicii care vor facilita progresul.

Etapele de elaborare și realizare a PEI

Procesul de elaborare și realizare a PEI se organizează prin parcurgerea următoarelor etape:

- I. Evaluarea primară/inițială a copilului;
- II. Evaluarea complexă multidisciplinară a dezvoltării copilului;
- III. Constituirea echipei de elaborare a PEI și repartizarea sarcinilor;
- IV. Elaborarea PEI;
- V. Realizarea PEI;
- VI. Monitorizarea, revizuirea și actualizarea PEI.

PEI se revizuieste/actualizează periodic, de regulă semestrial. În urma revizuirii/actualizării pot fi modificate/actualizate anumite compartimente ale PEI, în funcție de rezultatele evaluării elevului.

Elaborarea, realizarea și revizuirea/actualizarea PEI se face în colaborare cu toți factorii implicați în asistența copilului (cadre didactice de predare, de sprijin și manageriale, psiholog școlar, medic de familie, specialiști în terapii specifice, asistent social, părinți).

PEI se elaborează de o echipă, componența nominală a căreia se aprobă prin ordinul directorului instituției. În componența echipei PEI intră dirigintele/învățătorul la clasă, psihologul școlar, toți profesorii care predau în clasa în care este înscris elevul, alți specialiști care asistă elevul.

PEI se elaborează în termen nu mai mare de 30 de zile de la data înscrierii elevului în instituție.

Comisia multidisciplinară intrașcolară (CMI) asigură procesul de elaborare, realizare, monitorizare și revizuire/actualizare a PEI. CMI prezintă PEI, spre examinare și aprobare, Consiliului profesoral al instituției. Decizia consiliului privind aprobarea PEI se validează prin ordin al directorului instituției.

Modificările PEI se examinează de CMI. Deciziile CMI privind modificarea PEI se validează prin ordin al directorului instituției.

Aprobat:

(directorul instituției)

” ____ ” _____ 20__

PLAN EDUCAȚIONAL INDIVIDUALIZAT

Perioada de realizare _____

1. Date generale despre elev

Numele, prenumele elevului _____

Data nașterii _____

Clasa _____ Anul de studii _____

Recomandarea Serviciului de asistență psihopedagogică (raional/municipal/de sector) privind formele de implicare a elevului în activitățile educaționale la nivel de clasă și instituție:

- totală
- parțială
- ocazională (în cazul instruirii la domiciliu)

2. Date privind evaluarea elevului

(Se vor înregistra informații generalizate privind evaluările docimologice, medicale, psihologice, ale competențelor de comunicare/ limbaj, ale comportamentelor etc., (din raportul Serviciului de asistență psihopedagogică, perfectat în urma evaluării elevului))

<i>Sursa de informare</i>	<i>Domeniul</i>	<i>Data</i>	<i>Rezumatul concluziilor</i>

3. Punctele forte și necesitățile elevului

<i>Puncte forte</i>	<i>Necesități</i>

PLANUL EDUCAȚIONAL INDIVIDUALIZAT

4. Necesită servicii de sprijin

Da (a indica în spațiile de mai jos)

Nu

5. Servicii ce urmează a fi prestate de către personal didactic și non-didactic (în afara lecțiilor)

(Se vor planifica în conformitate cu recomandările SAP)

Denumirea serviciului	Specialistul care va presta, locul	Data încadrării elevului în serviciu	Periodicitatea /frecvența

6. Caracteristici specifice ale elevului, asistență/intervenție

(Pot fi indicate, în funcție de caz, și caracteristici privind limbajul, gândirea, imaginația, memoria, atenția, tipul de inteligență, afectivitatea/emotivitatea, temperamentul, stilul de învățare)

Domeniu de dezvoltare	Descriere succintă a caracteristicii	Acțiuni planificate	Rezultate/competențe scontate
Emoțional			
Motor			
Cognitiv			
Verbal			
Social			

7. Discipline de studiu

(Se va indica dacă finalitățile educaționale vor corespunde curriculumului general (CG), vor fi necesare adaptări curriculare - curriculum adaptat (CA) sau vor fi stabilite finalități educaționale diferite – curriculum modificat(CM))

Nr. crt.	Disciplina de studiu	CG	CA	CM	Nr. crt.	Disciplina de studiu	CG	CA	CM
1.					11.				
2.					12.				
3.					13.				
4.					14.				
5.					15.				
6.					16.				
7.					17.				
8.					18.				
9.					19.				
10.					20.				

PLANUL EDUCAȚIONAL INDIVIDUALIZAT

Este scutit de studierea unor discipline școlare (la nivelul învățământului primar) sau unele discipline sînt substituite cu alte cursuri/materii (la nivelul învățământului secundar)

Da (a indica disciplina/disciplinele în spațiile de mai jos)

Nu

8. Adaptări

Adaptările sînt aceleași pentru toate disciplinele (în caz contrar se va specifica)

<i>Adaptări de mediu (ambientale)</i>	<i>Adaptări psihopedagogice</i>	<i>Adaptări în materie de evaluare</i>

Necesită echipament specializat

Da (a indica în spațiile de mai jos)

Nu

9. Curriculum individualizat la disciplină

(Se va elabora curriculumul individualizat pentru fiecare disciplină de studiu, care necesită CA sau CM)

Disciplina de studiu _____

<i>Finalități de învățare (Se vor indica subcompetențele care urmează să le formeze elevul pe parcursul anului/semestrului)</i>	<i>Conținuturi</i>	<i>Strategii/tehnologii didactice (Activități de învățare conforme cerințelor educaționale speciale ale elevului)</i>	<i>Strategii de evaluare (se vor indica strategiile specifice de evaluare pentru fiecare finalitate proiectată)</i>

PLANUL EDUCAȚIONAL INDIVIDUALIZAT

10. Evaluări

(Se vor planifica evaluări medicale, psihologice, pedagogice, alte)

<i>Tipul evaluării</i>	<i>Perioada</i>	<i>Note privind data realizării evaluării (data realizării activității de evaluare, specialistul care a evaluat etc.)</i>

11. Activități de pregătire a tranziției elevului

(tranziție la alt nivel de învățământ (liceu, școală profesională ș. a.) sau pentru facilitarea inserției sociale și angajării în câmpul muncii)

<i>Activitatea planificată</i>	<i>Responsabil</i>	<i>Periodicitatea / data</i>

12. Surse de informare în procesul de elaborare a PEI

SAP (raional/municipal/de sector)

PEI precedent

Părinții/tutorele

Elevul

Alte (de indicat) _____

13. Membrii echipei de elaborare a PEI:

<i>Nume, prenume</i>	<i>Funcția</i>	<i>Semnătura</i>

14. Consultarea PEI cu părinții/reprezentanții legali și elevul

PEI a fost consultat cu părinții/reprezentanții legali:

Numele, prenumele părintelui/reprezentantului legal _____

Semnătura _____ data _____

PEI a fost consultat cu elevul (dacă acesta are vârsta de 16 ani și mai mult):

Semnătura _____ data _____

15. Plan de consultare a părinților/reprezentanților legali în procesul

de elaborare/realizare/evaluare a PEI

Activități	Data	Responsabil	Rezultate scontate

Directorul instituției de învățământ _____

(semnătura)

„ _____ ” _____ 20 _____

16. Monitorizarea progresului în dezvoltarea copilului

(Se va completa pe domenii de către specialiștii care asistă copilul)

Domeniul/disciplina de studiu	Progrese înregistrate			
	Pe parcursul semestrului I al anului de studii	La finele semestrului I al anului de studii	Pe parcursul semestrului II al anului de studii	La finele anului de studii
	_____	_____	_____	_____

**PLANUL EDUCAȚIONAL
INDIVIDUALIZAT
GHID DE ELABORARE ȘI REALIZARE**

INTRODUCERE

Educația incluzivă este o abordare și un proces continuu de dezvoltare a politicilor și practicilor educaționale, orientate spre asigurarea oportunităților și șanselor egale pentru orice persoană de a beneficia de drepturile fundamentale la dezvoltare și educație. În acest context, educația incluzivă este un proces continuu de perfecționare a instituției de învățământ, cu accesarea eficientă a resurselor (materiale, umane, de timp), care asigură și stimulează participarea la procesul educațional a tuturor copiilor, în conformitate cu particularitățile de dezvoltare și potențialul acestora.

Dezvoltarea educației incluzive constituie unul din obiectivele importante ale politicii și strategiilor educaționale naționale.

Planificarea individualizată a procesului educațional se realizează în conformitate cu constatările și recomandările formulate în rezultatul evaluării complexe și multidisciplinare a dezvoltării copilului și are drept scop asigurarea progresului pe domeniile de dezvoltare a acestuia.

Planul educațional individualizat (PEI) este parte componentă a pachetului de documente curriculare care asigură dezvoltarea educației incluzive în instituțiile de învățământ general. PEI facilitează incluziunea copilului în procesul educațional general, asigură dezvoltarea psihofizică a copilului în funcție de potențialul acestuia.

Structura-model a PEI este corelată cu rezultatele cercetărilor în domeniul educației incluzive, conceptele teoretice (pedagogice, psihologice, etc.) validate în practica internațională și națională.

Planul educațional individualizat (structura-model) este elaborat în corespundere cu documentele de politici internaționale și naționale în domeniu, inclusiv: Legea învățământului nr.547-XIII din 21 iulie 1995; Programul de dezvoltare a educației incluzive pentru anii 2011-2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 523 din 11 iulie 2011; Strategia consolidată de dezvoltare a învățământului pentru anii 2011-2015 și Planul consolidat de acțiuni pentru sectorul educației (2011-2015), aprobate prin Ordinul ministrului educației nr. 849 din 29 noiembrie 2010, documentul 2009-D-619-fr-1 “Integrarea elevilor cu cerințe speciale în Școlile Europene”, aprobat de Consiliul Superior al Școlilor Europene, în vigoare din 5 decembrie 2009 .

Ce este un plan educațional individualizat?

Planul educațional individualizat (PEI) este un instrument de organizare și realizare coordonată, coerentă a procesului educațional pentru copilul cu cerințe educaționale speciale (CES)

Cerințe educaționale speciale

Noțiunea de cerințe educaționale speciale desemnează necesitățile educaționale suplimentare, complementare obiectivelor generale ale educației, care solicită adaptări pentru diferite tipuri de deficiențe sau/și tulburări și asistență complexă (educațională, psihologică, medicală, socială etc.).

Abordările UNESCO (1995) vizează următoarele stări de dezvoltare a copilului cu CES:

- tulburări emoționale (afective) și de comportament;
- tulburări de limbaj;
- dificultăți de învățare;
- întârziere/dizabilitate mintală/intelectuală/ dificultăți severe de învățare;
- dizabilități fizice/neuromotorii;
- dizabilități de văz;
- deficiențe de auz.

Această listă se completează cu alte eventuale categorii de copii în situații de risc:

- copii care cresc în medii defavorizate;
- copii ce aparțin unor grupări etnice minoritare;
- copii ai străzii;
- copii bolnavi de SIDA;
- copii cu comportament deviant.

PEI este:

- un produs curricular, care include rezumatul punctelor forte, intereselor și necesităților elevului, astfel încât finalitățile în materie de studiu, stabilite pentru elev în anul școlar respectiv, pot să difere de finalitățile și conținuturile educaționale stabilite în Curriculum-ul general, aprobat de Ministerul Educației;
- un plan de acțiuni care vin să răspundă necesităților specifice ale elevului în organizarea procesului educațional prin modificări sau adaptări curriculare;
- un suport pentru personalul didactic, în vederea organizării demersului educațional în funcție de progresele elevului;
- un plan elaborat, realizat, revizuit/actualizat de către personalul instituției de învățământ;
- un document de lucru flexibil, care poate fi modificat la necesitate;
- un instrument de responsabilizare a elevului, părinților acestuia, altor persoane care, conform planului, sunt chemate să ajute elevul în atingerea obiectivelor și finalităților care i-au fost stabilite;
- un dosar care se completează continuu și care reflectă traseul de dezvoltare a elevului.

PLANUL EDUCAȚIONAL INDIVIDUALIZAT

Pentru copilul cu capacități deosebite (supradotat), de asemenea, poate fi elaborat și realizat PEI.

Funcțiile PEI

- identificarea și prioritizarea necesităților de învățare și dezvoltare a copilului;
- reglementarea procesului educațional pentru copilul cu cerințe educaționale speciale, asigurându-i acces echitabil la educație în instituția de învățământ general;
- definirea scopului și obiectivelor educaționale și de abilitare/reabilitare a dezvoltării pe termen scurt, mediu și lung;
- stabilirea domeniilor de intervenție individualizată (împreună cu copilul, familia, specialiștii);
- stabilirea conexiunilor între toți specialiștii/persoanele care asistă copilul în procesul educației incluzive;
- delegarea responsabilităților conform resurselor disponibile (umane, materiale și de timp), inclusiv copilului, părinților;
- monitorizarea, evaluarea și reevaluarea procesului de asistență psihopedagogică oferită copilului.

Scopul PEI

Abordarea individualizată a necesităților copilului pornește de la potențialul actual de dezvoltare psihică, fizică, socială și nivelul de dezvoltare a abilităților motorii, intelectuale, școlare etc. Elaborarea PEI se bazează pe o evaluare complexă a punctelor forte, a intereselor și necesităților elevului.

În acest context, **PEI are drept scop** asigurarea progresului în dezvoltarea copilului (pe domeniile emoțional, motor, cognitiv, verbal, social), în funcție de potențialul acestuia, identificând strategii, resurse, tehnologii, servicii care vor facilita progresul.

Etapele de elaborare și realizare a PEI

Procesul de elaborare și realizare a PEI se organizează prin parcurgerea următoarelor etape:

- I. Evaluarea primară/inițială a copilului**
- II. Evaluarea complexă multidisciplinară a dezvoltării copilului**
- III. Constituirea echipei de elaborare a PEI și repartizarea sarcinilor**
- IV. Elaborarea PEI**
- V. Realizarea PEI**
- VI. Revizuirea și actualizarea PEI**

Elaborarea, realizarea și revizuirea/actualizarea PEI se face în colaborare cu toți factorii implicați în asistența copilului (cadre didactice de predare, de sprijin și manageriale, psiholog școlar, medic de familie, specialiști în terapii specifice, asistent social, părinți/reprezentanți legali ai copilului etc.).

Procesul de realizare PEI se monitorizează continuu. PEI se revizuieste/actualizează cel puțin la finele fiecărui semestru. În urma revizuirii/actualizării pot fi modificate/actualizate anumite compartimente ale PEI, în funcție de rezultatele evaluării elevului. Modificările PEI se examinează de CMI. Deciziile CMI privind modificarea PEI se validează prin ordin al directorului instituției.

Organizarea procesului de elaborare, realizare, monitorizare, revizuire/actualizare a PEI ține de competența Comisiei multidisciplinare intrașcolare (CMI). Comisia multidisciplinară intrașcolară asigură procesul PEI. CMI prezintă PEI, spre examinare și aprobare, Consiliului profesoral al instituției. Decizia consiliului profesoral privind aprobarea PEI se validează prin ordin al directorului instituției.

În figura 1 sunt prezentate modele de liste de control care indică asupra informației care trebuie să se regăsească în PEI.

INFORMAȚII IMPORTANTE CARE TREBUIE SĂ INCLUDĂ PEI

- Puncte forte și necesități ale elevului, inclusiv cele stipulate în concluziile Serviciului de asistență psihopedagogică;
- Prescripții/recomandări medicale;
- Date despre rezultatele evaluărilor (docimologice, psihologice, medicale, alte);
- Caracteristici specifice ale elevului;
- Competențele actuale ale elevului, în contextul unei discipline școlare sau arii curriculare, în cazul necesității unui curriculum adaptat/ modificat;
- Finalitățile de învățare pentru elev, definite în conformitate cu potențialul acestuia;
- Adaptări curriculare și de mediu;
- Mecanisme de suport sau servicii care vor ajuta elevul să parcurgă curriculumul și să demonstreze evoluția competențelor educaționale;
- Strategii de evaluare care permit constatarea/estimarea/stimularea progreselor elevului;
- Actualizarea periodică, cu indicarea datei, rezultatelor și recomandărilor;
- Informații despre monitorizarea progresului în dezvoltarea copilului;
- Activități de pregătire a tranziției, în funcție de necesități.

Figura 1. Exemple de liste de control

Un PEI eficient trebuie să întrunească următoarele caracteristici-cheie:

- individualizare;
- centrare pe copil;
- incluziune;
- coordonare;
- accesibilitate.

PEI se elaborează pentru elevul cu cerințe educaționale speciale, la recomandarea Serviciului de asistență psihopedagogică (SAP). PEI trebuie să fie axat pe punctele forte ale copilului concret, să-i asigure acestuia incluziunea în procesul educațional, să fie coordonat cu toți specialiștii care asistă copilul și cu familia.

Obiectivele, strategiile, tehnologiile, recomandările, acțiunile de intervenție planificate trebuie să fie comprehensiv formulate, realizabile și să reflecte cerințele educaționale speciale ale copilului pentru care se elaborează PEI.

PEI trebuie să fie accesibil pentru fiecare membru al echipei PEI, pentru membrii Comisiei multidisciplinare intrașcolare și echipa managerială a instituției de învățământ.

PROCESUL DE ELABORARE, REALIZARE, MONITORIZARE, REVIZUIRE/ACTUALIZARE A PEI (Procesul PEI)

În scopul asigurării reușitei incluziunii copilului cu CES în procesul educațional, conducerea instituției de învățământ delegă personalului didactic și altor specialiști ai instituției multiple sarcini cu referință la organizarea procesului educațional, asistența psihopedagogică, acordarea serviciilor de sprijin etc., aspecte ce urmează să se regăsească în Planul educațional individualizat pentru copil.

Elaborarea PEI se realizează în echipă. În acest scop, Comisia multidisciplinară intrașcolară recomandă componența nominală a echipei. Echipa PEI se aprobă prin ordinul directorului instituției.

Procesul PEI include 6 etape, reflectate în schema din fig. 2.

Procesul PEI este unul continuu, cu modalități/posibilități permanente de revizuire, evaluare și adaptări. După cum se vede din fig. 2, săgețile care pornesc de la blocul “Etapa de monitorizare, revizuire și actualizare” indică asupra faptului că de la etapa de revizuire se poate reveni la oricare din etapele anterioare, cu parcurgerea succesivă obligatorie a etapelor care urmează.

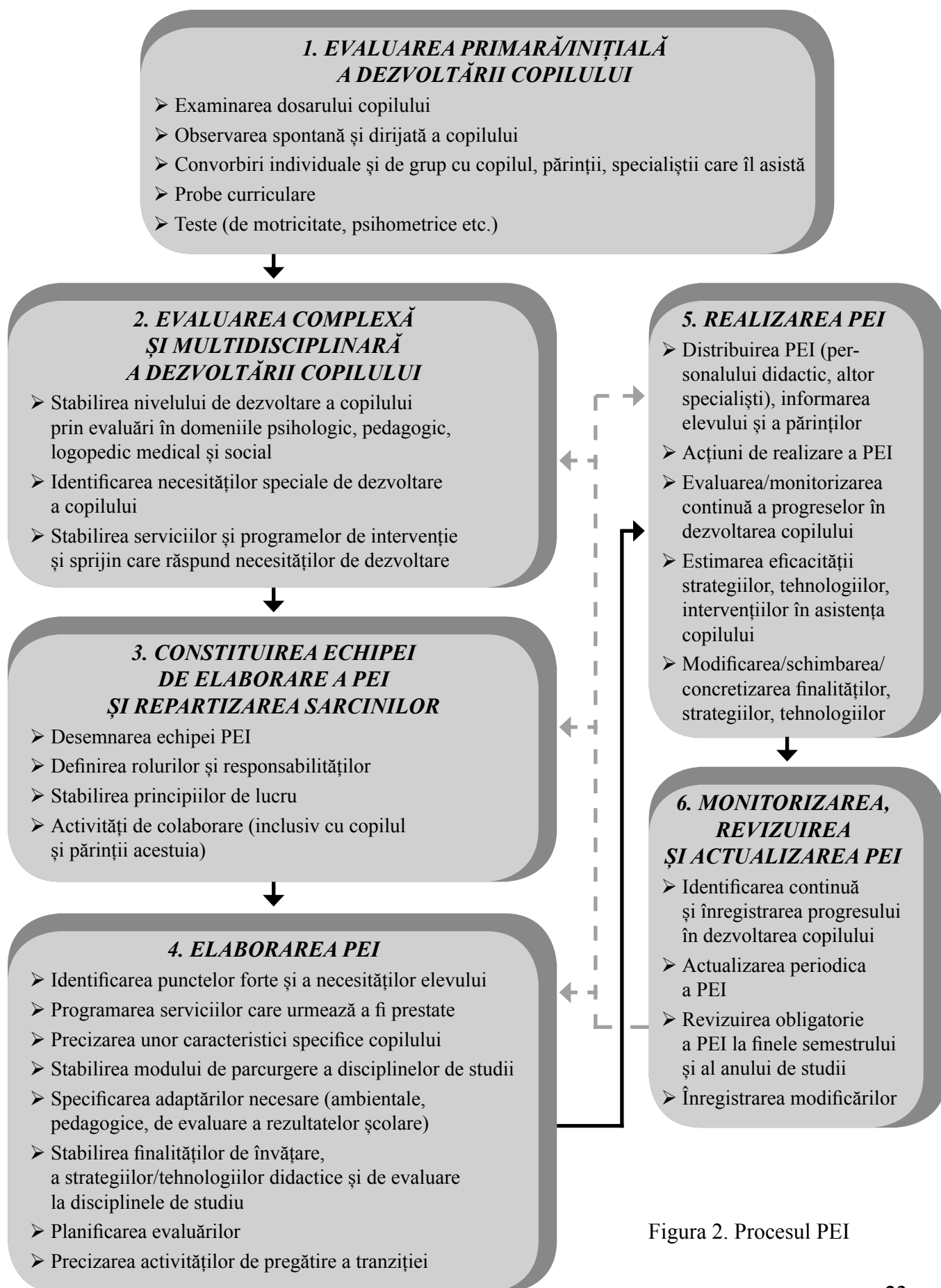

Figura 2. Procesul PEI

Etapa I.

EVALUAREA PRIMARĂ/INIȚIALĂ A DEZVOLTĂRII COPILULUI

Evaluarea primară/inițială a copilului se face imediat după înscrierea acestuia în instituția de învățământ, în baza concluziilor medicale și a unor evaluări ce țin de competența instituției.

Responsabilă de această activitate este CMI.

În funcție de caz și resursele instituției, evaluarea inițială o realizează psihologul, învățătorul/profesorii pe discipline școlare, alți specialiști care activează în instituție/comunitate.

Evaluarea se realizează în conformitate cu actele normative respective, aprobate de Ministerul Educației (Regulamentul cu privire la evaluarea complexă și multidisciplinară a dezvoltării copilului (componenta Evaluarea primară/inițială a dezvoltării copilului)).

În procesul de evaluare inițială se va examina dosarul copilului. La această etapă se va examina informația privind traseul educațional, statutul juridic al copilului, precum și alte informații relevante privind nivelul de dezvoltare a acestuia.

Vor fi examinate, de asemenea, recomandările medicale, rapoartele de evaluare a situației copilului afiț intrașcolare (ale dirigintelui, psihologului, medicului, altor specialiști), cât și cele externe (ale asistentului social, medicului de familie, altor actori comunitari), PEI precedent al elevului, dacă acestea se regăsesc în dosar.

Evaluarea inițială a copilului include și rezultatele observării spontane și dirijate a copilului. În rezultatul observării evaluatorii pot face unele concluzii privind nivelul de dezvoltare a copilului pe domeniile cognitiv, socio-emoțional, fizic, de sănătate, atitudine în învățare.

Convorbirile individuale și de grup cu elevul, părinții, specialiștii care asistă copilul constituie un mijloc de acumulare a informațiilor relevante despre copil.

Probele curriculare (sarcini, teste, exerciții etc.) vor fi aplicate în cazul când copilul are deja o experiență de învățare, nu este la etapa de debut a școlarității, precum și în cazul copilului supradotat.

Testele (de motricitate, psihometrice etc.) vor fi aplicate doar de specialiști în domeniu, care au formarea respectivă în aplicarea și interpretarea rezultatelor testelor. Dacă instituția nu dispune de specialiști în domeniile respective, evaluarea se va realiza în cadrul SAP.

În rezultatul evaluării inițiale, în cazul când nu este indicată o evaluare complexă, multidisciplinară, CMI poate decide asupra necesității elaborării PEI pentru elev. Acestea, de regulă, sunt cazurile când nu există un diagnostic care confirmă, din punct de vedere medical, o deficiență în dezvoltarea

copilului, dar se atestă deficiențe de ordin social sau de asistență neadecvată (educațională). De asemenea, de competența CMI ține decizia privind PEI pentru copilul supradotat.

În cazul copiilor care prezintă dificultăți și probleme de învățare, CMI referă copilul către Serviciul raional/municipal de asistență psihopedagogică (SAP), pentru evaluare complexă și multidisciplinară, în vederea constatării/confirmării cerințelor educaționale speciale.

În rezultatul evaluării inițiale a copilului, CMI prezintă o notă/decizie, care include una din opțiunile:

- Copilul nu necesită PEI;
- Copilul necesită PEI (cazurile când nu există un diagnostic care confirmă, din punct de vedere medical, o deficiență în dezvoltarea copilului, dar se atestă deficiențe de ordin social sau de asistență neadecvată (educațională);
- Se recomandă evaluare complexă și multidisciplinară.

Nota respectivă se semnează de către președintele CMI și se include în dosarul copilului.

În cazul în care se recomandă evaluarea complexă și multidisciplinară a copilului, CMI va perfecta o referință către SAP, care va conține sinteza concluziilor în rezultatul evaluării inițiale.

Referința, semnată de directorul instituției de învățământ se transmite SAP.

**În asistența individualizată a copilului este important a respecta
principiul identificării și intervenției timpurii**

Etapa II.

EVALUAREA COMPLEXĂ ȘI MULTIDISCIPLINARĂ A DEZVOLTĂRII COPILULUI

Evaluarea complexă și multidisciplinară a dezvoltării copilului se realizează în cadrul Serviciului de asistență psihopedagogică (raional/municipal/de sector). Evaluarea se realizează în scopul:

- a) stabilirii nivelului de dezvoltare a copilului;
- b) identificării necesităților speciale de dezvoltare a copilului;
- c) stabilirii serviciilor și programelor de intervenție și sprijin care răspund necesităților de dezvoltare.

PLANUL EDUCAȚIONAL INDIVIDUALIZAT

Evaluarea complexă și multidisciplinară se realizează în conformitate cu prevederile Regulamentului-cadru al Serviciului de asistență psihopedagogică și documentele normative cu privire la evaluarea complexă și multidisciplinară a dezvoltării copilului, aprobate de Ministerul Educației.

Evaluarea se realizează în domeniile psihologic, pedagogic, logopedic, medical și social, cu antrenarea specialiștilor calificați. Participarea/acordul părinților/reprezentanților legali la evaluarea copilului este obligatorie.

Evaluarea psihologică are drept obiectiv examinarea și constatarea nivelului de dezvoltare a copilului, a potențialului și dificultăților de învățare, a particularităților personale de dezvoltare care pot fi valorificate în identificarea eventualelor soluții pentru diminuarea dificultăților. Obiect al evaluării psihologice vor fi următoarele caracteristici ale personalității copilului:

- dezvoltare emoțională/afectivă;
- psihomotricitate;
- comunicare și limbaj;
- dezvoltare cognitivă și potențial de învățare;
- capacitate de relaționare;
- maturizare socială;
- dezvoltare volitivă.

Evaluarea pedagogică se face în scopul identificării nivelului:

- competențelor cognitive/educaționale actuale și a potențialului de dezvoltare;
- achiziționare de noi competențe;
- de dezvoltare a abilităților și deprinderilor școlare.

Evaluarea logopedică urmărește identificarea:

- nivelului de dezvoltare a limbajului oral și scris al copilului;
- tulburărilor de limbaj, caracterului, gradului și profunzimii acestora;
- strategiilor de dezvoltare/abilitare și recuperare a limbajului.

Evaluarea medicală evidențiază aspectele cu referință la:

- dezvoltarea fizică și starea de sănătate a copilului;
- specificarea factorilor de sănătate care pot determina dificultăți de învățare;
- prognosticul cu privire la evoluția dezvoltării psihofizice a copilului și a capacităților de învățare în funcție de diagnostic.

Evaluarea socială se efectuează în scopul identificării și valorificării resurselor comunității și familiei în procesul de incluziune educațională/socială a copilului și relevă:

- problemele din mediul familial și școlar, dificultățile socio-economice, care pot perturba incluziunea copilului în procesul educațional, pot afecta dezvoltarea armonioasă a acestuia;
- problemele din mediul școlar, care pot perturba incluziunea copilului în procesul educațional.

În scopul asigurării relevanței și caracterului complex al evaluării, pot fi efectuate evaluări complementare.

Evaluarea complexă și multidisciplinară se efectuează în baza testelor standardizate, aprobate și validate în modul stabilit (validate la nivel internațional, adaptate și aprobate de Ministerul Educației, Ministerul Sănătății, Institutul de Științe ale Educației, alte instituții autorizate), precum și a instrumentelor de evaluare elaborate de SAP, coordonate cu Consultația republicană medico-psihipedagogică.

În rezultatul evaluării, SAP elaborează un Raport de evaluare care conține rezumatul fiecărui tip de evaluare, cu formularea concluziilor și recomandărilor corespunzătoare, precum și concluzia generală de încadrare/neîncadrare a copilului în categoria celor cu cerințe educaționale speciale.

În funcție de rezultatele evaluării dezvoltării copilului și de necesitățile identificate, SAP stabilește forma de incluziune în activități la nivel de clasă și instituție (totală, parțială, ocazională) și, după caz, referă copilul la serviciile și instituțiile specializate.

Copiii luați în evidența SAP sunt evaluați, de regulă, o dată la 6 luni. În caz de necesitate, SAP poate decide evaluarea/reevaluarea cu o altă periodicitate. Rezultatele evaluărilor servesc temei pentru revizuirea/actualizarea programelor de asistență psihopedagogică.

Concluziile desprinse în urma evaluării constituie o informație esențială pentru PEI și se înregistrează în compartimentele respective ale PEI.

Recomandările incluse în rapoartele de evaluare complexă multidisciplinară a dezvoltării copilului sînt obligatorii în procesul de asistență (psihologică, educațională, socială) a elevului

Etapa III.

**CONSTITUIREA ECHIPEI DE ELABORARE A PEI
ȘI REPARTIZAREA SARCINILOR**

PEI se elaborează în echipă de către persoanele care cunosc mai bine elevul și care lucrează nemijlocit cu acesta. Componenta echipei PEI o stabilește CMI. În echipa PEI vor intra: cadrul didactic de sprijin, învățătorul/profesorii la clasă, psihologul, logopedul, alți specialiști, după caz.

Lucrul în echipă presupune un număr mare de persoane care participă la elaborarea PEI, de aceea este important ca activitatea să fie coordonată. De regulă, coordonează procesul PEI cadrul didactic de sprijin, în cazul când acesta este, sau învățătorul/dirigintele.

Este absolut necesară colaborarea dintre membrii echipei. Aceștia trebuie să aibă o percepție comprehensivă comună asupra punctelor forte, intereselor și necesităților copilului. Fiecare membru al echipei înțelege elevul în mod diferit, în funcție de competențe și domeniu de activitate/disciplină predată, și poate face recomandări vizînd perspectivele dezvoltării elevului.

Lucrul în echipă permite tuturor persoanelor care asistă copilul și care au sarcina de a facilita satisfacerea necesităților acestuia:

- să identifice cât mai clar și precis punctele forte, interesele și necesitățile elevului;
- să convină asupra informațiilor colectate și concluziilor desprinse în urma observării comportamentului elevului și asupra tipului de curriculum individualizat pentru acesta (adaptat sau modificat);
- să stabilească un consens privind finalitățile/competențele pe care trebuie să le achiziționeze elevul în perioada planificată;
- să coreleze finalitățile curriculumului general cu finalitățile individualizate stabilite în PEI;
- să stabilească un consens privind modul și nivelul de acordare a serviciilor de sprijin elevului;
- să sugereze/recomande strategii/tehnologii educaționale adecvate;
- să formuleze decizii privind integrarea serviciilor de sprijin în sala de clasă, la nivel de instituție (Centrul de resurse) sau alte servicii disponibile în comunitate.

Definirea rolurilor și responsabilităților în elaborarea PEI

Rolurile și responsabilitățile membrilor echipei în elaborarea, realizarea, evaluarea PEI sunt descrise în continuare.

Echipa elaborează PEI în termen nu mai mare de 30 de zile de la data înscrierii elevului în instituție.

Tabelul 1. Roluri și responsabilități în procesul PEI

Structuri/persoane responsabile	Roluri și responsabilități
Administrația instituției	<ul style="list-style-type: none"> • Aprobă componența echipei PEI; • desemnează specialistul responsabil de coordonarea activității de elaborare a PEI; • facilitează colaborarea în procesul de planificare, evaluare, realizare a PEI; • monitorizează procesul de elaborare a PEI și respectarea recomandărilor Serviciului de asistență psihopedagogică (raional/municipal/de sector); • asigură discutarea/examinarea și aprobarea PEI în cadrul Consiliului profesoral al instituției (în termen nu mai mare de 30 zile de la data înscrierii elevului în instituție și către începutul fiecărui an de studii); • validează, prin ordin, decizia Consiliului profesoral privind aprobarea PEI și/sau a modificărilor în urma revizuirii/actualizării PEI; • asigură evaluarea activității cadrelor didactice implicate în realizarea PEI; • monitorizează realizarea acțiunilor de pregătire a tranziției; • încurajează implicarea părinților și a elevului în procesul PEI.
Psihologul școlar	<ul style="list-style-type: none"> • acumulează și comunică echipei informația cu referință la punctele forte, necesitățile, interesele și caracteristicile specifice ale elevului (<i>limbajul, gândirea, imaginația, memoria, atenția, tipul de inteligență, afectivitatea/emotivitatea, temperamentul, stilul de învățare etc.</i>); • formulează recomandări membrilor echipei privind planificarea activităților de asistență a elevului în conformitate cu cerințele educaționale speciale și caracteristicile specifice ale acestuia; • prezintă recomandări privind adaptările de mediu, adecvate cerințelor educaționale speciale ale elevului; • planifică asistența psihologică a elevului; • precizează/concretizează adaptările psihopedagogice necesare în organizarea procesului educațional.
Dirigintele clasei	<ul style="list-style-type: none"> • acumulează și comunică echipei informația pe care o cunoaște cu referință la punctele forte, necesitățile și interesele elevului; • își asumă rolul de coordonator în procesul de elaborare a adaptărilor pedagogice, în vederea asigurării că PEI va ajuta elevul să progreseze; • prezintă recomandări privind adaptările de mediu, adecvate cerințelor educaționale speciale ale elevului și monitorizează realizarea acestora; • coordonează activitatea de stabilire a finalităților de învățare/subcompetențelor care vin să răspundă cerințelor educaționale speciale ale elevului; • examinează, împreună cu profesorii la clasă, eficiența strategiilor/tehnologiilor didactice (activităților de învățare) individualizate și informează cadrele didactice despre cele care s-au dovedit a fi cele mai eficiente; • examinează, împreună cu profesorii la clasă și alți specialiști care asistă copilul, la începutul fiecărui semestru, nivelul de atingere a finalităților/competențelor planificate în curriculumul individualizat și pe domenii de dezvoltare; • ține legătură permanentă cu părinții elevului, cadrele didactice de predare și de sprijin.

PLANUL EDUCAȚIONAL INDIVIDUALIZAT

<p><i>Învățătorul/ profesorul la clasă</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • furnizează informații privind rezultatele evaluării competențelor elevului în materia respectivă de studiu, pentru a identifica punctele forte și necesitățile elevului; • elaborează curriculumul individualizat la disciplina predată, formulează finalitățile de învățare (subcompetențele); • corelează proiectarea didactică (de lungă și de scurtă durată) cu PEI prin stabilirea obiectivelor specifice pentru elevul cu CES; • realizează adaptările curriculare la disciplina de studiu; • stabilește strategiile/tehnologiile pedagogice la disciplina de studiu; • determină și aplică strategii de evaluare; • identifică resursele necesare realizării finalităților stabilite; • oferă servicii de consultanță elevului și părinților/tutorei în parcurgerea demersului educațional la disciplina de studiu; • creează cadrul relațional adecvat în clasă pentru toți (profesor-elev, elev-elev etc.) • colaborează cu toți specialiștii implicați în elaborarea/realizarea/evaluarea PEI.
<p><i>Cadrul didactic de sprijin</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • ajută elevul în realizarea activităților de învățare, în coordonare cu învățătorul/profesorul la clasă; • urmărește progresul elevului privind finalitățile de învățare descrise în PEI, în coordonare cu învățătorul/profesorul la clasă; • supraveghează și consemnează realizările și progresele elevului în conformitate cu finalitățile indicate în PEI; • ține legătură permanentă cu cadrele didactice care realizează procesul educațional cu elevul (echipa PEI).
<p><i>Alți specialiști (în funcție de resursele disponibile ale instituției)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • participă la procesul de elaborare, realizare, evaluare PEI, făcând parte din echipa PEI; • ajută la identificarea punctelor forte și necesităților elevului; • recomandă strategii de sprijin care vor fi utilizate în mediul școlar pentru a ajuta elevul să acumuleze cunoștințele și abilitățile indicate în finalitățile de învățare stabilite în PEI; • furnizează personalului implicat în asistența elevului informații necesare pentru realizarea strategiilor stabilite; • oferă consultanță privind conținuturile și resursele educaționale/de sprijin/de consiliere; • colaborează cu cadrele didactice, de sprijin, cu toată echipa PEI; • colaborează cu specialiștii care realizează terapiile specifice în vederea realizării obiectivelor planului educațional individualizat; • realizează, la necesitate și în coordonare cu părinții, evaluări suplimentare în domeniul său de competență.

Rolul elevului și al părinților/reprezentanților legali ai elevului în echipa PEI

Elevul:

- este o sursă de stabilire a stilului și modului de învățare preferat (adecvat necesităților specifice ale acestuia);
- este o sursă de informare despre punctele forte, preferințele, non-preferințele personale;
- informează despre nivelul de adecvare (comoditate, utilitate) a serviciilor de sprijin (adaptările ambientale, echipamentul personalizat, strategiile/tehnologiile pedagogice individualizate, strategiile de evaluare individualizate etc.);
- se încadrează în procesul educațional conform prevederilor PEI.

Modul și gradul de implicare a elevului în PEI diferă în funcție de capacitățile și potențialul acestuia.

Părinții/reprezentanții legali ai elevului:

- furnizează informații la zi asupra copilului lor privind pregătirea temelor, stilul și modul de învățare acasă etc.);
- furnizează informații importante care ajută la elaborarea și realizarea curriculumului individualizat pentru copil (de exemplu, despre abilitățile pe care le manifestă copilul acasă și în comunitate, despre preocupările, preferințele/non-preferințele copilului, despre modul propriu de învățare, despre interesele acestuia și modul de reacționare în diverse situații);
- consolidează și asigură continuitate procesului educațional demarat de personalul didactic din instituția de învățământ, oferind copilului acasă posibilități pentru dezvoltare și aplicare în practică a competențelor formate/dezvoltate în procesul educațional;
- furnizează o informație retroactivă privind modul în care copilul transferă competențele formate în situații cotidiene acasă și în comunitate;
- se implică în luarea deciziilor vizînd copilul și în programele de abilitare/reabilitare continuă a dezvoltării acestuia;
- asigură frecventarea de către copil a orelor de program, în conformitate cu forma de incluziune indicată;
- colaborează cu instituția de învățământ în scopul realizării obiectivelor de dezvoltare instituțională.

Favorizarea/incurajarea participării părinților/reprezentanților legali și a elevului

Membrii echipei PEI trebuie să asigure participarea părinților în procesul PEI. Prioritățile educaționale determinate de către membrii familiei sunt importante pentru experiența generală de învățare a copilului. Asumîndu-și responsabilitățile pentru dezvoltarea adecvată a copilului, părinții

PLANUL EDUCAȚIONAL INDIVIDUALIZAT

au un rol important în procesul PEI. Aceștia pot prezenta echipei PEI o descriere a modului de viață a copilului (pînă la momentul inițierii PEI), pot sugera modalități de evitare a eventualelor probleme, ajutînd, astfel, echipa să asigure consecvență și continuitate programelor individualizate pentru elev.

Administrația instituției de învățămînt și personalul didactic pot sprijini/încuraja participarea părinților/reprezentanților legali și a elevului:

- comunicînd deschis și cu regularitate cu părinții și elevul;
- utilizînd în comunicare un limbaj simplu adecvat;
- dînd posibilitate părinților/reprezentantului legal și elevului să indice cum și în ce măsură aceștia intenționează/pot să se implice/să consulte în procesul de elaborare a PEI;
- informînd părinții/reprezentanții legali, prin telefon și mesaje scrise, despre întrunirile echipei PEI;
- informînd părinții/ reprezentanții legali și elevul despre subiectele care urmează a fi abordate în cadrul întrunirii echipei PEI și despre persoanele care vor fi prezente la întrunire;
- asigurîndu-se că părinții/reprezentanții legali și elevul pot face comentarii utile în procesul de elaborare a PEI;
- împărtășind cu părinții/reprezentanții legali și elevul strategiile stabilite și consultînd punctul de vedere al acestora;
- verificînd dacă elevul sau părinții/reprezentanții legali sunt în tema preocupărilor sau dacă unele lucruri nu le sunt clare (adresîndu-le întrebări, la necesitate);
- prezentînd, la necesitate, comentarii/tălmăciri/clarificări părinților/reprezentanților legali și elevului pentru a înțelege PEI;
- încadrînd părinții/reprezentanții legali în activități de formare și dezvoltare a competențelor.

Repartizarea eficientă a rolurilor și sarcinilor asigură calitate PEI

Etapa IV.

ELABORAREA PEI

Acumularea informației necesare pentru elaborarea PEI

Informația acumulată pentru elaborarea PEI urmează să reflecte rezultatele școlare, asiduitatea, comportamentul, abilitățile de comunicare, preferințele și non-preferințele, manifestările talentului, abilitățile de rezolvare a problemelor, stilul de învățare, imaginea de sine, mobilitatea și aspecte pedagogice specifice care caracterizează necesitățile individuale ale elevului ș.a.

Sursele de informare pot fi: rezultatele evaluărilor și recomandările Serviciului de asistență psihopedagogică (raional/municipal/de sector), dosarul elevului și PEI precedent, lucrările actuale ale elevului, rezultatele observațiilor asupra elevului.

În procesul de informare vor fi consultați elevul, părinții, personalul didactic, alți specialiști care cunosc elevul.

Informația trebuie să parvină din diverse surse și să fie accesibilă tuturor membrilor echipei de elaborare a PEI, pentru a putea avea o viziune globală comună asupra incluziunii școlare a elevului (forme de organizare a învățământului, necesități și oportunități în materie de studiu ș. a.).

Examinarea documentelor școlare

Documentele școlare de bază, care reprezintă o sursă de informare privind elevul, includ dosarul elevului și catalogul clasei.

Activitatea de evaluare a *dosarului elevului* permite achiziționarea informației asupra:

- limbii vorbite/limbii de studiu;
- traseului educațional;
- statutului juridic al familiei elevului;
- recomandărilor medicale;
- deciziilor și recomandărilor anterioare ale SAP cu referință la punctele forte și necesitățile elevului, precum și la forma de incluziune și serviciile de suport recomandate;
- nivelului de dezvoltare reflectat în rapoartele de evaluare a situației copilului atât intrașcolare (ale dirigintelui, psihologului, medicului, altor specialiști), cât și externe (ale asistentului social, medicului de familie, altor actori comunitari);
- PEI precedent al elevului.

PLANUL EDUCAȚIONAL INDIVIDUALIZAT

Catalogul clasei constituie o sursă de examinare a evoluției reușitei școlare a elevului la discipline de studiu, a frecvenței la ore, admite efectuarea unor analize comparative a progresului școlar pe arii curriculare și discipline școlare.

Pot fi consultate și alte documente școlare care vizează dezvoltarea copilului (procesele-verbale ale consiliului profesoral, rapoarte de monitorizare ale CMI, planurile și rapoartele de activitate a instituției, cartela medicală a elevului etc.)

Consultarea elevului, părinților, personalului instituției de învățământ, altor specialiști

Consultarea trebuie să constituie un proces continuu și să vizeze elevul, părinții, personalul didactic, personalul de sprijin, organizațiile și serviciile din afara școlii.

Informația despre elev poate fi colectată și din diverse fișe de interviuri, evaluări, discuții și jocuri de rol cu acesta.

În tabelul 2 sînt indicate eventuale informații pe care le pot furniza părinții, elevul, cadrele didactice, alți specialiști care asistă copilul.

Tabelul 2. Exemple de informații care pot fi furnizate

<i>Părinții</i>	<i>Elevul</i>	<i>Psihologul școlar</i>	<i>Cadrele didactice</i>	<i>Alți specialiști</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Un punct de vedere precis privind personalitatea propriului copil; • punctele forte și necesitățile copilului; • preferințele / non-preferințele copilului; • informații privind procesul de dezvoltare a copilului; • accesibilitatea demersului educațional pentru copil; • caracteristica mediului familial; • etc. 	<ul style="list-style-type: none"> • propria percepție asupra punctelor forte și a necesităților; • interesele, preferințele în materie de studiu; • stilul de învățare; • factorii care îi blochează/perturbă procesul de învățare; • viziuni asupra viitorului apropiat; • modul de dezvoltare a relațiilor de prietenie; • percepția asupra unor valori morale; • etc. 	<ul style="list-style-type: none"> • caracteristicile specifice ale elevului (<i>limbaj, gândire, imaginație memorie, atenție, tip de inteligență, afectivitate / emotivitate, temperament, stil de învățare</i>); • preocupările și frustrările elevului (starea de spirit); • punctele forte și necesitățile elevului; • comportamentul relațional al elevului; • etc. 	<ul style="list-style-type: none"> • punctele forte și necesitățile elevului; • programele de studii în baza cărora a fost parcurs demersul educațional anterior; • strategiile și tehnologiile educaționale care au condiționat rezultate bune în dezvoltarea elevului; • strategiile și tehnologiile educaționale care nu au fost eficiente; • comportamentul relațional al elevului. • alte. 	<p>În funcție de caz, pot fi consultate și alte persoane/specialiști:</p> <ul style="list-style-type: none"> • medicul; • asistentul social; • prestatorii de servicii sociale din comunitate; • cadrele din instituțiile extrașcolare.

Observarea elevului

Informații relevante pot fi acumulate în urma observării elevului.

Observarea elevului se realizează în perioada de colectare a informației, în scop de precizare a unor situații/cauze în procesul de dezvoltare și de identificare a strategiilor în asistența elevului, dar și pe parcursul întregului proces educațional, pentru monitorizarea evoluției dezvoltării, pentru estimarea eficienței strategiilor/tehnologiilor utilizate în asistența individualizată a acestuia.

Observarea elevului îi permite învățătorului/profesorului la clasă, psihologului și cadrului didactic de sprijin, altor specialiști care asistă copilul:

- să înțeleagă cum reacționează elevul la mesajul scris și non-scris, cum abordează noile sarcini, cum perseverează în lucru, cum interacționează cu alte persoane, cum se organizează și își gestionează timpul și resursele, cum reacționează la receptorii auditivi, vizuali, verbali direcți și indirecti;
- să înțeleagă impactul anumitor factori de mediu asupra nivelului de implicare a elevului în procesul educațional, cum ar fi lumina, întunericul, temperatura, ambianța fizică a clasei, culorile, perioada (orele) zilei când este implicat în activități, activitățile de rutină, orarul;
- să vadă cum reacționează elevul la schimbarea comportamentului/atitudinii cadrelor didactice și de sprijin, cum interacționează cu alți elevi, cum reacționează la indicațiile/recomandările/adresările dirigintelui, cadrelor didactice de predare și de sprijin, psihologului, directorului, directorului-adjunct, altor specialiști care îl asistă.

Rezultatele observării elevului pot fi înregistrate în diferite moduri: note informative privind evenimentele la clasă, liste de control, date despre frecvența manifestării anumitor comportamente, înregistrări audio și video, note corespunzătoare observărilor formale și non-formale făcute de membrii familiei și prietenii de clasă, personalul didactic și de sprijin (acțiunile descrise mai sus vor fi realizate cu respectarea obligatorie a normelor privind viața privată).

Cu o doză de relativitate, pot fi observate și rezultatele autoevaluării elevului.

Revizuirea lucrărilor/preocupărilor actuale ale elevului

Preocupările elevului reprezintă niște surse excelente de informare pentru identificarea punctelor forte, necesităților, preocupărilor, talentului elevului. Acestea pot fi: *jurnalul personal, agenda, lucrările scrise, lucrările artistice și albumele, înregistrările audio și video, temele pentru acasă, testele la discipline de studiu, ș. a.* În acest proces este strict necesar a respecta dreptul copilului la intimitate.

Examinarea aspectelor ce țin de viața personală poate fi făcută doar cu consimțământul elevului.

Concluziile făcute în rezultatul examinării acestor lucrări vor fi făcute de psihologul școlar sau cu consultarea obligatorie a acestuia.

Alte evaluări, la necesitate

Uneori, informațiile colectate în modurile descrise nu sînt suficiente pentru realizarea unui studiu complex, pertinent asupra copilului. În aceste cazuri, se recurge la evaluări adiționale: observări complementare și propunerea unor sarcini concrete de lucru, diagnosticare prin teste individualizate, evaluarea procesului de dezvoltare, evaluări/investigații medicale, evaluări psihologice, evaluarea competențelor de comunicare, evaluări docimologice, observarea copilului în procesul de realizare a sarcinilor cotidiene ș.a.

Decizia de a realiza și alte evaluări trebuie să fie luată prin consultare cu părinții elevului. Este important ca rezultatele evaluărilor să fie comunicate părinților, pentru a-i ajuta să înțeleagă, în toată complexitatea, procesul de dezvoltare a copilului. De asemenea, părinților trebuie să li se explice avantajele și eventualele rezultate, astfel ca aceștia să accepte deciziile evaluatorilor.

Generalizarea și stocarea/înregistrarea informației (elaborarea propriu-zisă a PEI)

Informația acumulată privind competențele actuale ale elevului, punctele sale forte, interesele și rezultatele testelor standardizate urmează a fi notate în compartimentele respective ale PEI.

Informația trebuie să corespundă nivelului actual al dezvoltării elevului și să servească drept bază pentru stabilirea serviciilor care urmează a fi prestate, a intervențiilor, pronosticarea finalităților de învățare/subcompetențelor și de dezvoltare pe fiecare domeniu de intervenție.

Este important ca necesitatea elaborării PEI să fie justificată, argumentată. În acest sens, poate fi formulat unul din raționamentele:

- Serviciul de asistență psihopedagogică (raional/municipal/de sector) a identificat elevul drept un copil cerințe educaționale speciale (cu indicarea categoriei din clasificarea oficială CES);
- Elevul nu a fost identificat drept un copil cu dizabilități, dar este necesar a fi încadrat într-un program sau serviciu, precizînd și ținînd cont de cerințele educaționale speciale, stabilind oportunitatea formulării unor finalități de învățare individualizate/modificate, a unor adaptări curriculare;
- Elevul se înscrie în categoria copiilor supradotați (indicînd domeniul/aria curriculară în care elevul manifestă competențe care depășesc curriculumul general).

Argumentarea necesității de elaborare și realizare a PEI se va prezenta în cadrul ședinței CMI, constituind o decizie a CMI, fixată în procesul-verbal al ședinței respective.

În cazul elevului identificat drept copil cu dizabilități, în PEI se va indica, în compartimentul ”Date privind evaluarea elevului”, data întrunirii comisiei/grupului de evaluare a Serviciului de asistență psihopedagogică (raional/municipal/de sector), care a făcut identificarea respectivă. În cazul în care ședința a avut loc în anul precedent de studii și părinții refuză revizuirea anuală a deciziei privind dificultatea copilului, în PEI se va indica data refuzului părinților.

În cazul în care elevul este identificat drept un copil cu dizabilități, în compartimentul ”Date privind evaluarea elevului”, în rezumatul concluziilor se va indica dizabilitatea elevului, menționată în decizia Serviciului de asistență psihopedagogică (raional/municipal/de sector):

- tulburare de comportament;
- autism;
- surditate/surditate parțială;
- tulburări de limbaj;
- tulburări de vorbire;
- dificultăți de învățare;
- dizabilitate intelectuală ușoară;
- dizabilitate fizică;
- dizabilitate de văz (orb, slabvăzător);
- dizabilități asociate;
- alte (se va specifica).

În cazul în care elevul nu este identificat drept un copil cu dizabilități, în compartimentul ”Date privind evaluarea elevului” se va indica o argumentare a necesității de elaborare a PEI (prestarea unor programe/servicii individualizate).

În cazul elevului cu dizabilități, în PEI se va indica decizia privind forma de încadrare a elevului în activități educaționale la nivel de clasă/instituție:

- *Incluziune totală (clasă obișnuită cu servicii indirecte)*

Elevul este în clasă obișnuită pentru toate orele, conform orarului clasei, iar învățătorul/profesorul la clasă beneficiază de servicii de consultanță specializată pentru planificarea și organizarea asistenței educaționale individualizate.

- *Incluziune totală (clasă obișnuită, elevul are cadru didactic de sprijin)*

Elevul este în clasă obișnuită aproape toată ziua sau toată ziua, conform orarului clasei, și beneficiază de asistență educațională individualizată, organizată în mod individual

PLANUL EDUCAȚIONAL INDIVIDUALIZAT

sau în grupuri mici de elevi, fiind asistat de un cadru didactic sprijin. În acest caz se va indica, durata (număr de ore) asistării copilului de către cadrul didactic de sprijin.

- *Incluziune parțială (clasă obișnuită cu retragere parțială)*

Elevul este în clasă obișnuită, dar asistă, în mediu, 50% din timpul conform orarului clasei, fiind asistat, la lecții și în afara lecțiilor, de cadrul didactic de sprijin.

- *Incluziune ocazională (de regulă, instruire la domiciliu, cu participare, în scop de socializare, la diferite festivități organizate în cadrul clasei/școlii, alte activități extrașcolare).*

Date/informații privind evaluările

Informațiile furnizate și înregistrate în acest compartiment al PEI trebuie să constituie un argument al necesității prestării unui program și a serviciilor individualizate. Această informație este furnizată în rezultatul evaluărilor docimologice, medicale, psihologice, evaluărilor în ergoterapie, fizioterapie, logopedie, psihiatrie. În PEI se va indica data evaluării, cine a evaluat copilul, concluziile sau recomandările din raportul de evaluare.

Informațiile privind evaluările vor fi furnizate de către Serviciul de asistență psihopedagogică, instituția de învățământ (actuală și/sau precedentă), medicul de familie, alți specialiști în domeniul sănătății.

În tabelul 3 sunt indicate informațiile care trebuie să se regăsească, în mod obligatoriu, dar și cele care nu sînt indicate pentru a fi incluse în acest compartiment.

Tabelul 3. **Informații privind rezultatele evaluărilor**

<i>Este necesar a include</i>	<i>Nu este necesar a include</i>
<ul style="list-style-type: none">• Rapoarte care permit identificarea dizabilității elevului;• Scurt enunț care rezumă concluziile rapoartelor pe domeniile evaluate;• Diagnosticul medical în baza căruia a fost stabilită dizabilitatea;• Rezultatele testelor de determinare a randamentului și de echivalare a anului de studii.	<ul style="list-style-type: none">• Toate rapoartele din dosarul copilului;• Scorurile numerice sau procentuale care indică coeficientul intelectual;• Raportul medical fără raportul de identificare a dizabilității elevului;• Informații personale sau familiale;• Rezultatele testelor de determinare a randamentului și de echivalare a anului de studii, care nu sunt actuale.

Enunțul care rezumă concluziile rapoartelor de evaluare a elevului trebuie să reflecte legăturile dintre datele privind evaluarea pertinentă, punctele forte și necesitățile elevului (nu se recomandă a indica, de exemplu, prin expresii de tipul „vezi dosarul elevului” sau „vezi raportul ...”). Iată câteva exemple de enunțuri: „Raportul indică asupra atestării unei dificultăți de învățare”, „Raportul confirmă o funcționalitate cognitivă medie”, „Informațiile confirmă o dizabilitate auditivă ușoară/medie”, „Raportul indică necesitatea dezvoltării abilităților legate de limbajul expresiv”, „Raportul indică asupra tulburărilor de comportament cu provocări”.

Indicarea în PEI punctelor forte și necesităților elevului

În cazul în care elevul este identificat cu dizabilități, punctele forte și necesitățile înscrise în PEI trebuie să corespundă punctelor forte și necesităților identificate de către Serviciul psihopedagogic raional/municipal/de sector și indicate în raportul respectiv.

În descrierea punctelor forte ale elevului pot fi indicate următoarele:

- stilul și modul de învățare preferat de elev (de exemplu, metoda vizuală, auditivă, kinestezică);
- tipul de inteligență (conform teoriei inteligențelor multiple);
- abilități de învățare deja dezvoltate (de exemplu, abilități organizatorice, abilități de gestionare a timpului);
- puncte forte în domeniul cognitiv și comunicațional (de exemplu, limbaj expresiv – expresivitate orală).

Descrierea necesităților elevului trebuie să reflecte clar argumentarea de ce elevul are nevoie de programe și/sau servicii individualizate. Pot fi indicate drept necesități ale elevului:

- dificultățile generale cu referință la abilitățile cognitive și/sau senzoriale ale elevului (de exemplu, în domeniul memoriei vizuale);
- curențe privind abilitățile legate de dizabilitatea elevului și/sau care îi blochează/perturbă capacitatea de învățare (de exemplu, cu privire la abilitățile sociale, atenție, controlul emoției și/sau scrisul).

Stabilirea și includerea în PEI a serviciilor ce urmează a fi prestate de către personalul didactic și non-didactic

Pentru a asigura asistența multidisciplinară a elevului, este important a planifica și indica în PEI toate serviciile care vor fi prestate copilului: serviciile de consultanță/consiliere, alte servicii prestate de cadrele didactice, inclusiv cadrele didactice de sprijin, terapii specifice.

PLANUL EDUCAȚIONAL INDIVIDUALIZAT

Serviciile cu caracter educațional vor fi stabilite de echipa PEI, în conformitate cu necesitățile copilului și recomandările Serviciului raional/municipal/de sector de asistență psihopedagogică.

Serviciile care vizează terapiile specifice vor fi incluse în PEI doar la recomandarea Serviciului raional/municipal/de sector de asistență psihopedagogică.

În compartimentul respectiv al PEI se va indica tipul serviciului, categoria de specialiști care va presta serviciul, perioada de încadrare a elevului în serviciu (data când va începe prestarea serviciului), frecvența și periodicitatea.

De exemplu:

“Consiliere psihologică. Psihologul. Centrul de resurse/cabinetul psihologic. 10.09.2011. Săptămînal.”

“Consultații după lecții. Învățătoarea. Sala de clasă/Centrul de resurse. 20.09.2011. De 2 ori pe săptămîină. Primul semestru.”

“Asistență educațională. Cadrul didactic de sprijin. 01.09.2011. Centrul de resurse. 2 ore zilnic. Centrul de resurse.”

Asistență educațională. Cadrul didactic de sprijin. 01.09.2011. În clasă, în cadrul orelor, asistînd concomitent și alți copii . Pînă la finele anului de studii.”

“Kinetoterapie. Kinetoterapeutul. 10.10.2011. Centrul comunitar pentru copii. De 3 ori pe săptămîină. 4 luni. ”

Identificarea caracteristicilor specifice ale elevului, planificarea asistenței/intervențiilor

Caracteristicile specifice ale elevului vor fi precizate în urma evaluării complexe și multidisciplinare, realizate de specialiști, prin utilizarea instrumentelor adecvate de evaluare, și vor viza domeniile de dezvoltare (emoțional, motor, cognitiv, verbal, social).

În compartimentul respectiv al PEI pot fi reflectate caracteristicile care vizează:

Procesele psihice și intelectuale:

- *limbajul* (verbal/non-verbal; activ/pasiv; oral/scriș);
- *Gîndirea* (concretă/abstractă; reproductivă/creativă);
- *Imaginația* (reproductivă/creativă/combinată; mecanică/logică; voluntară/involuntară);
- *Memoria* (vizuală/auditivă/kinestezică; de lungă/scurtă durată);
- *Atenția* (volumul, mobilitatea, stabilitatea, flexibilitatea; voluntară/involuntară/post-voluntară).

Tipul de inteligență (lingvistică, logico-matematică, spațial-vizuală, muzicală, kinestezică, intrapersonală, interpersonală, naturalistă).

Afectivitatea/emotivitatea (introvert/extrovert, expresivitatea, mimica, pantomimica, emoțiile etc).

Temperamentul (flegmatic, sangvinic, coleric, melancolic).

Stilul de învățare (auditiv/vizual/kinestezic; global/analitic).

Cunoașterea caracteristicilor elevului va facilita identificarea strategiilor eficiente de abordare individualizată a acestuia în toate domeniile de asistență.

Stabilirea tipului de curriculum pentru studierea disciplinelor școlare

La momentul stabilirii modului de parcurgere a Curriculumului la fiecare disciplină școlară pentru elevul cu cerințe educaționale speciale, echipa PEI trebuie să examineze toate oportunitățile posibile, în vederea determinării celor care răspund întocmai necesităților elevului.

La finele etapei de planificare și elaborare a PEI este foarte important să aibă o viziune clară asupra strategiilor curriculare pentru fiecare disciplină/materie de studiu. Curriculumul individualizat la fiecare disciplină școlară trebuie să includă acele finalități de învățare/subcompetențe, care corespund potențialului și specificului dezvoltării elevului.

Astfel, în funcție de necesitățile elevului, acesta poate studia disciplina școlară în diverse moduri:

- în conformitate cu curriculumul general (CG)
- cu adaptări curriculare (CA)
- cu modificarea Curriculumului și formularea altor finalități de învățare/subcompetențe decât cele indicate în Curriculumul general (CM).

Decizia privind modul de parcurgere a curriculumului la fiecare disciplină de studiu se va lua, în coordonare cu toți membrii echipei PEI, ținând cont de rezultatele evaluării complexe multidisciplinare a elevului, dar și a informațiilor acumulate în prima etapă a procesului PEI.

Prin *adaptări curriculare* la disciplina școlară se realizează corelarea curriculumului general cu posibilitățile copilului/elevului cu cerințe educaționale speciale, din perspectiva finalităților procesului de integrare/incluziune școlară și socială a acestuia.

Adaptările curriculare vin să contureze designul strategiilor pedagogice, strategiilor de evaluare, resurselor umane și/sau echipamentului personalizat de care are nevoie elevul pentru învățare.

Fiecare componentă curriculară poate fi adaptată prin:

1. **Eliminarea** (excluderea) unor competențe, conținuturi (unități de conținut) pe care elevii cu CES le însușesc cu dificultate sau nu le însușesc deloc. Aceeași abordare se poate aplica și cu referire la **planul de învățământ** din care pot fi excluse unele discipline școlare pe care elevii nu le pot însuși.
2. **Comasarea** la nivel de curriculum sau plan de învățământ: integrarea a două sau mai multor discipline, cum ar fi geografia-biologia, matematica-fizica, sau istoria-geografia sau în cadrul unei discipline (competențe, conținuturi). Integrarea disciplinelor poate fi parțială, selectând subiectele cele mai indicate. Îmbinarea se poate realiza atât la nivel de competențe, cât și la nivel de materii de studiu, unele subiecte apropiate sau înrudite
3. **Extensiunea**, prin care se înțelege aplicarea unor tehnici suplimentare de însușire a materiei, prin folosirea unor limbaje alternative de comunicare (pentru copiii cu dizabilități senzoriale). Extensiunea **nu presupune formarea unui număr mai mare de competențe** decât cel indicat în curriculumul de bază, nici un volum sporit de conținuturi (teme, opere, materie lingvistică etc.). Se sugerează ideea că pot fi desfășurate **activități suplimentare** de familiarizare, exersare, consolidare a materiei.
4. **Diversificarea** tehnologiilor educaționale.

În cazul curriculumului adaptat, cadrul didactic la disciplina respectivă va selecta riguros și va utiliza strategii didactice (metode, procedee, tehnici etc.) care vor sprijini elevii cu CES în procesul educațional.

Curriculum modificat (CM) vizează selectarea unor conținuturi din curriculumul general la disciplina școlară, conținuturi ce se consideră a putea fi înțelese de copiii cu cerințe speciale și renunțarea la conținuturile cu un grad ridicat de complexitate.

Curriculumul modificat presupune schimbarea finalităților educaționale/subcompetențelor stabilite în curriculumul general corespunzătoare anului de studii pentru o disciplină școlară, în funcție de potențialul de dezvoltare și necesitățile de învățare ale elevului. Aceste schimbări pot reflecta cunoștințele și abilitățile care sunt indicate în curriculumul general pentru un alt an de studii. De asemenea, pot viza mărirea sau micșorarea numărului și/sau a complexității finalităților prevăzute pentru anul respectiv de studii.

Un curriculum modificat se realizează prin accesibilizarea și diversificarea componentelor curriculumului general - copiii cu cerințe speciale sînt puși în situația de a realiza diferite activități individuale, compensatorii, terapeutice ce vizează recuperarea acestora și participarea lor la activitățile desfășurate în învățământul general.

În cazul curriculumului adaptat/ modificat este importantă folosirea unor metode și instrumente de evaluare, care să asigure estimarea progresului realizat de elevi, atât din punct de vedere al celui de asimilare de noi cunoștințe, dar, mai ales, al progresului/ proceselor psihice de cunoaștere și al componentelor practic aplicative.

Adaptarea curriculară în raport cu caracteristicile și potențialul individual se poate referi la diferite și variate nivele, de la cel submediu și cu întârzieri la supramediu și la copii supradotați.

Din perspectiva profesorului, diferențierea experienței de învățare a unui elev poate avea în vedere:

- ✓ conținuturile;
- ✓ metodele de predare – învățare;
- ✓ mediul psihosocial al clasei;
- ✓ standardele de performanță etc.

Elevul cu CES poate studia unele discipline în baza curriculumului general, iar altele conform unui curriculum adaptat sau modificat.

Adaptările curriculare se vor realiza în conformitate cu Ghidul „Adaptări curriculare și evaluarea progresului școlar în contextul educației incluzive”, aprobat și pus în aplicare prin ordinele Ministerului Educației nr. 90 din 20.02.2012 și nr. 139 din 15.03.2012.

Stabilirea adaptărilor

Prin adaptări se subînțelege identificarea *strategiilor pedagogice, strategiilor de evaluare, a resurselor umane și/sau a echipamentului personalizat* care va ajuta elevul să parcurgă demersul educațional stabilit. Adaptările descrise în PEI trebuie interpretate drept strategii și acțiuni de sprijin, care diferă de cele oferite altor elevi ai clasei în procesul educațional și care vor fi utilizate în organizarea și realizarea procesului educațional **la toate** disciplinele de studiu.

- *Adaptările de mediu* includ schimbările sau măsurile de sprijin a elevului în mediul fizic al clasei sau al instituției.
- *Adaptările psihopedagogice* includ modificările operate în strategiile pedagogice conforme Curriculumului general, pentru a facilita elevului procesul educațional și a-i asigura progresul în dezvoltare.
- *Adaptările în materie de evaluare* se referă la modificarea metodelor/tehnicilor de evaluare, pentru a permite elevului să demonstreze competențele achiziționate.

În tabelul 4 se regăsesc exemple de modificări de mediu, psihopedagogice, în materie de evaluare.

Tabel 4. Exemple de adaptări

<i>Adaptări de mediu</i>	<i>Adaptări psihopedagogice</i>	<i>Adaptări în materie de evaluare</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Alte arii de lucru • Poziționare strategică a locului copilului în sala de clasă și în bancă • Proximitatea cadrului didactic • Reducerea/amplificarea stimulenților vizuali sau auditivi (se vor concretiza) • Excluderea materialelor care disociază atenția • Mediu liniștit (excluderea/diminuarea zgomotelor) • Utilizarea căștilor pentru ascultare • Iluminarea specială • Echipament adaptat 	<ul style="list-style-type: none"> • Tutelare din partea colegilor de clasă • Parteneriat • Sisteme de comunicare auxiliare și de suplینire • Tehnologii auxiliare • Scheme grafice • Sprijin în gestionarea timpului • Arbore conceptual • Pauze mai frecvente • Material concret • Material de manipulare • Indicatori gestuali • Repere vizuale • Caractere mai groase • Algoritmi/pași de urmat • Format simplificat, format cu indicarea spațiilor pentru scriere • Repere color • Reformularea materiei de învățare • Texte înregistrate 	<ul style="list-style-type: none"> • Timp suplimentar • Transcripții cuvânt în cuvânt • Răspunsuri orale • Înregistrări pe bande sonore • Mediu diferit și stimulatив • Pauze mai frecvente • Aparataj funcțional sau echipament adaptat • Reamintirea condițiilor sarcinii • Sisteme de comunicare auxiliare și de suplینire • Tehnologii auxiliare • Materiale didactice stimulative și sugestive • Caractere mai groase • Semne fondate pe diferite culori • Format simplificat, format cu indicarea spațiilor pentru scriere • Opțiuni informaționale • Reducerea numărului de sarcini utilizate pentru evaluarea unui concept sau a unei competențe

CURRICULUM INDIVIDUALIZAT

Curriculumul individualizat este parte componentă a PEI și urmează a fi elaborat pentru fiecare disciplină de studiu, în cazul în care s-a constatat oportunitatea adoptărilor curriculare.

Elaborarea curriculumului individualizat ține de competența învățătorului/profesorului la disciplina respectivă.

În procesul de elaborare a curriculumului individualizat se va ține de cont de punctele forte, necesitățile, potențialul și nivelul de dezvoltare a elevului.

Finalitățile de învățare (subcompetențele)

La stabilirea și formularea finalităților de învățare (subcompetențelor) trebuie să se țină cont de tipul curriculumului pentru disciplina respectivă: general, adaptat sau modificat.

În cazul în care elevul se va încadra în procesul educațional la disciplina respectivă în baza curriculumului general, nu vor fi formulate alte finalități, indicându-se, în compartimentul respectiv: *“conform curriculumului general”*.

În cazul disciplinelor de studiu care necesită adaptări sau modificări curriculare, finalitățile de învățare trebuie să fie precizate în enunțuri care vor descrie ce competențe urmează să achiziționeze elevul la finele cursului respectiv. Toate finalitățile de învățare trebuie să descrie rezultate măsurabile la finele unei anumite etape de învățare. Finalitățile trebuie să fie formulate clar, astfel încât și părinții și, după caz, elevul să înțeleagă ce va fi în stare să cunoască și să facă la finele anului.

Pentru fiecare finalitate formulată e necesar a indica strategiile/tehnologiile didactice și metodele de evaluare corespunzătoare.

Strategiile/tehnologiile didactice reflectă acele activități de învățare, conforme cerințelor educaționale speciale ale elevului, care vor ajuta elevul în atingerea finalităților de învățare stabilite.

În secțiunea respectivă din PEI urmează a indica strategiile pedagogice care vor fi utilizate de către cadrul didactic. În cazul în care se utilizează o strategie didactică în raport cu o finalitate concretă, care diferă de strategiile utilizate în raport cu ceilalți elevi, aceasta urmează a fi înscrisă vis-a-vis de finalitatea concretă. S-ar putea ca realizarea anumitor finalități de învățare să nu necesite alte strategii pedagogice, care să difere de cele utilizate la nivel de clasă. În acest caz, se va indica *”conform CG”*.

Strategiile de evaluare

Realizarea de către elev a finalităților de învățare stabilite în curriculumul individualizat la fiecare disciplină trebuie să fie un proces continuu. Nivelul de realizare urmează să fie evaluat cu regularitate, pentru a facilita progresul elevului în funcție de propriul potențialul al acestuia.

Este necesar a preciza strategiile de evaluare a nivelului de atingere a fiecărei finalitate stabilită.

Evaluarea rezultatelor școlare ale copiilor cu CES se realizează din două perspective:

- *evaluare prin raportare la individ*, care măsoară progresul individual al elevului pe parcursul procesului de dezvoltare și învățare;
- *evaluare prin raportare la curriculum*, prin care se apreciază performanțele elevului în procesul de parcurgere a curriculumului (general sau adaptat).

Ambele tipuri de evaluare solicită cadrului didactic diferențierea strategiilor de evaluare, aplicarea unor variate metode și tehnici evaluative, prin care să urmărească *progresul individual* al fiecărui elev. Progresul școlar al elevului cu CES se va urmări prin corelarea a ceea ce poate să facă el la un moment dat al învățării, făcându-se comparație între starea inițială și starea la care a ajuns prin învățare.

Planificarea evaluărilor

Evaluarea progresului școlar se realizează continuu, realizând evaluări sumative, cel puțin o dată în semestru (la finele semestrului).

În asistența educațională a copilului cu CES, în funcție de necesități, pot fi planificate evaluări tematice intermediare pe parcursul semestrului.

Evaluările pot fi atât formale, cât și informale, dar, în mod obligatoriu, rezultatul evaluării trebuie să reflecte dinamica dezvoltării copilului.

Evaluările medicale, psihologice ș. a. se vor planifica și realiza în conformitate cu recomandările Serviciului de asistență psihopedagogică (raional/municipal/de sector) și în funcție de necesitățile elevului, identificate în procesul de asistență psihopedagogică și medicală pe parcursul anului.

Planificarea evaluărilor poate fi completată/suplimentată și în procesul de revizuire/actualizare a PEI.

Rapoartele despre realizarea evaluărilor, semnate de specialistul(specialiștii) care au realizat evaluarea se vor păstra în dosarul elevului.

Activități de pregătire a tranziției copilului

Pentru unii elevi cu cerințe educaționale speciale e necesar a planifica activități de pregătire a tranziției de la învățământul gimnazial la un alt nivel de învățământ (liceu, școală profesională ș. a.) sau pentru facilitarea inserției sociale și angajării în câmpul muncii.

Planificarea activităților de pregătire a tranziției poate avea drept scop sprijinirea elevului în cazul transferului/promovării dintr-o clasă în alta, de la o treaptă de școlaritate la alta sau, după caz, de la o instituție de învățământ la alta.

Activitățile planificate trebuie să fie argumentate indicând scopul, responsabilii și termenele de realizare.

În planificarea acțiunilor de pregătire a tranziției pot fi implicați reprezentanți ai conducerii instituției de învățământ, dirigințele și alte cadre didactice, psihologul, medicul de familie, asistentul social comunitar și alți specialiști care sprijină elevul. Este importantă implicarea părinților în realizarea activităților de pregătire a tranziției copilului. Acțiunile planificate trebuie să fie discutate/coordonate cu elevul și părinții acestuia.

Acțiunile de pregătire a tranziției, orientate spre elev, familia sa și alți specialiști din rețeaua de sprijin personal trebuie:

- să reflecte, în contextul scopului stabilit privind traseul educațional ulterior, angajarea în câmpul muncii sau inserția în comunitate, asupra următoarelor:
 - care ar fi șansele reale pentru copil și eventualele resurse disponibile, după finalizarea de către elev a etapei respective de școlaritate (promovare, absolvire etc.);
 - ce realizări ar putea atesta elevul, fiind sprijinit în mod adecvat;
- să definească acțiunile care urmează a fi realizate în fiecare an, pentru a sprijini elevul în atingerea obiectivelor stabilite;
- să evidențieze rolul și responsabilitățile elevului, ale familiei și ale altor persoane cu atribuții în contextul măsurilor prevăzute.

Obiectivele stabilite trebuie să fie compatibile cu punctele forte și necesitățile elevului.

În acest compartiment al PEI pot fi incluse măsuri de planificare a accesului copilului la servicii de suport și echipamente necesare, activități ce vizează căutarea unui loc de muncă, identificarea resurselor financiare pentru realizarea anumitor obiective, dezvoltarea unor abilități particulare, cum ar fi utilizarea unor tehnologii auxiliare într-un mod individual, autonom, sau abilități de a-și apăra interesele sale, precum și abilități pentru estimarea șanselor de angajare în câmpul muncii.

Pregătirea tranziției copilului se realizează pe toată perioada de școlaritate și nu doar în ultimul an al treptei respective.

Consultarea părinților și a elevului în procesul PEI

PEI trebuie să fie consultat cu părinții și elevul. Informația privind rezultatele consultărilor se înscrie, în mod obligatoriu, în PEI.

Părinții și, după caz, elevul confirmă prin semnătură că PEI a fost consultat cu ei.

În cazul în care părinții sau elevul refuză consultarea PEI, se va face inscripția respectivă, urmată de semnătura acestora.

Situația respectivă se va prezenta spre examinare și decizii Comisiei/consiliului local pentru protecția drepturilor copilului din cadrul autorității tutelare.

Procesul de consultare se realizează în conformitate cu un plan aprobat de directorul instituției de învățământ.

Planul de consultare poate include convorbiri telefonice cu părinții, discuții ale cadrelor didactice cu părinții. În acest plan se va indica data când varianta PEI va fi remisă părinților pentru consultare.

După elaborarea și aprobarea PEI, echipa PEI trebuie să se asigure că toate persoanele care urmează să asiste elevul cunosc conținutul documentului respectiv. În acest scop, la această etapă, echipa urmează:

- *să treacă în revistă responsabilitățile persoanelor care vor realiza PEI;*
- *să se asigure că toate persoanele care vor acorda asistență copilului, inclusiv părinții, au primit o copie a PEI.*

Varianta originală a PEI se păstrează în dosarul elevului

Etapa V.

REALIZAREA PEI

Responsabili de realizarea PEI sunt toți specialiștii care, în conformitate cu atribuțiile ce le revin, asistă copilul, în domeniul respectiv de competență, în procesul educației incluzive. Aceștia sînt:

- administrația instituției;
- psihologul școlar;
- învățătorul/dirigintele;

- cadrul didactic de sprijin;
- profesorii la disciplinele școlare;
- alți specialiști.

Psihologul școlar, învățătorul/dirigintele și cadrele didactice la clasă au responsabilități directe în realizarea PEI.

Responsabilități în realizarea PEI

Administrația instituției asigură examinarea PEI în cadrul consiliului profesoral și validează decizia consiliului privind aprobarea PEI. De asemenea, în atribuțiile administrației instituției intră monitorizează procesul de realizare a PEI și asigurarea condițiilor adecvate pentru realizare: adaptările ambientale, coordonarea activităților privind prestarea unor servicii (terapii specifice) în instituție (după caz, în cadrul centrelor de zi pentru copii etc.).

În scopul asigurării calității educației incluzive, în general, și realizării PEI, administrația instituției planifică și realizează evaluarea cadrelor didactice, asigură formarea lor continuă, stimulează cadrele didactice care atestă rezultate bune în asistența copilului, diseminează experiența avansată în domeniul educației incluzive, planifică și asigură realizarea activităților de implicare a părinților în procesul educațional și de implicare a acestora în diverse activități de formare a competențelor de îngrijire/sprijinire a copilului cu CES.

Administrația instituției solicită SAP, la necesitate, reevaluarea copilului.

Psihologul școlar monitorizează continuu dezvoltarea copilului, observă și înregistrează modificările în comportamentul acestuia (pe domenii de dezvoltare), acordă asistență psihologică copilului, familiei și cadrelor didactice care asistă copilul.

Psihologul școlar estimează impactul intervențiilor educaționale asupra dezvoltării copilului și consultă cadrele didactice în organizarea eficientă a procesului de asistență educațională, în stabilirea adaptărilor psihopedagogice și în materie de evaluare.

Psihologul poate solicita reevaluarea și actualizarea PEI.

Învățătorul/dirigintele și cadrele didactice la clasă trebuie să cunoască ce adaptări pedagogice, de mediu și în materie de evaluare au fost stabilite în PEI al elevului.

Cadrele didactice pot utiliza și alte adaptări pedagogice și de mediu. Pe parcursul lucrului cu elevul, cadrul didactic trebuie să probeze diverse strategii care pot sprijini și dezvolta capacitățile de învățare ale elevului și să noteze, în varianta PEI care i-a fost distribuită, acele strategii care au asigurat mai mult succes, dar și să înlocuiască strategiile care s-au dovedit a fi ineficiente.

PLANUL EDUCAȚIONAL INDIVIDUALIZAT

Cadrele didactice organizează procesul educațional individualizat astfel, încât elevul să aibă posibilitatea de a demonstra rezultatele învățării, competențele achiziționate (progresul).

Învățătorul/profesorul la clasă este responsabil de realizarea componentelor PEI care se referă la disciplina de studiu respectivă, prin realizarea curriculumului individualizat.

Învățătorul/profesorul la clasă trebuie să planifice adecvat etapele lecției, asigurând implicarea activă în procesul educațional și a elevilor cu PEI, fără a minimaliza eficacitatea procesului educațional general la clasă.

Învățătorul/profesorul poate utiliza diverse forme de organizare a activităților la clasă (în grup, în perechi ș. a.) care vin să asigure participarea activă a elevului cu PEI la cât mai multe activități didactice.

Atunci când alți elevi lucrează asupra unor sarcini care nu sunt conforme PEI al elevului cu CES, învățătorul/profesorul la clasă are oportunitatea de a oferi asistență directă elevului cu PEI, pentru a-l ajuta să însușească cunoștințe, să realizeze finalitățile stipulate în PEI.

Cadrul didactic de sprijin

Multiple situații în contextul unui Curriculum modificat (de exemplu, lipsa abilităților sociale, depășirea stării de anxietate, lipsa abilităților de îngrijire personală cauzată de starea de sănătate, motricitate limitată ș. a.) vin să argumenteze necesitatea unui cadru de sprijin pentru elev pe parcursul perioadei de școlaritate.

Din categoria personalului de sprijin face parte și cadrul didactic de sprijin.

Sarcina de bază a cadrului didactic de sprijin este dezvoltarea și promovarea activităților de asistență educațională care să asigure corectarea/compensarea și remedierea dificultăților de învățare de ordin structural, organizatoric, emoțional sau de altă natură ale copiilor cu cerințe educaționale speciale.

Acesta poate să participe direct la ore la clasă, oferind sprijin/ajutor elevului în procesul educațional. Cadrul didactic de sprijin facilitează încadrarea copilului în procesul educațional, în vederea realizării PEI, face propuneri privind adaptările (pedagogice, de mediu și în materie de evaluare), în funcție de necesitățile elevului, asistă elevul în activitățile în afara orelor de clasă (în centrul de resurse, centrul de zi etc.).

Procesul de realizare a PEI presupune elaborarea și aprobarea unui orar de lucru pentru cadrul didactic de sprijin și pentru alt personal de sprijin, cu indicarea locului unde se vor realiza acțiunile de sprijin.

În funcție de resursele instituției, în procesul de realizare a PEI se delegă responsabilități specifice și altor specialiști: *logopedului, medicului (asistentului medical), kinetoterapeutului* etc. Responsabilitățile respective vizează domeniul concret de asistență a copilului. Aceștia realizează activități de sprijin și evaluări în domeniu, recomandă, după caz, adaptări și strategii de asistență.

În realizarea PEI este important ca toți specialiștii, toate persoanele implicate în asistența copilului să dezvolte un parteneriat constructiv și eficient

Etapa VI.

MONITORIZAREA, REVIZUIREA ȘI ACTUALIZAREA PEI

Monitorizarea PEI constituie o activitate inerentă a procesului PEI. Procesul de monitorizare ține, în mare, de competența administrației instituției și a CMI.

Monitorizarea PEI se realizează continuu, în special la etapele de elaborare și realizare a PEI, având drept obiective următoarele:

- Stabilirea conformității PEI cerințelor educaționale speciale ale copilului;
- Estimarea nivelului de relevanță a PEI;
- Relevanța distribuirii rolurilor în procesul de elaborare și realizare a PEI;
- Identificarea unor blocaje/impedimente în realizarea PEI și a soluțiilor pentru înlăturarea acestora;
- Precizarea impactului realizării PEI asupra dezvoltării copilului (progresul în dezvoltarea copilului);
- Revizuirea/actualizarea PEI.

De asemenea, toți specialiștii - membri ai echipei PEI - au responsabilități de monitorizare a PEI în domeniul concret de asistență a copilului. În rezultatul monitorizării PEI, aceștia urmează să facă concluzii asupra eficienței strategiilor de intervenție în domeniul respectiv. Rezultatele monitorizării PEI se examinează periodic în cadrul CMI, care decide asupra modificării/actualizării PEI.

PEI se revizuieste/actualizează periodic, de regulă semestrial. În urma revizuirii/actualizării pot fi modificate/actualizate anumite compartimente ale PEI, în funcție de rezultatele evaluării elevului.

Monitorizarea continuă a progresului elevului

Evaluarea progresului elevului pentru care se realizează un PEI, ca și pentru toți elevii, trebuie să devină un proces continuu. Rezultatele evaluării constituie o sursă de informații care servesc drept temei pentru modificarea unor strategii pedagogice, pentru a identifica parametrii optimi de învățare pentru elev. Este important a examina, periodic, eficacitatea strategiilor și adaptărilor.

Se consideră un succes dacă s-a reușit ca elevul să devină partener responsabil al propriului demers de învățare. În funcție de necesitățile elevului, acesta trebuie să cunoască finalitățile de învățare, adaptările indicate în PEI, să perceapă și să poată să demonstreze progresul.

Monitorizarea progresului în dezvoltarea elevului se face pe domenii de dezvoltare și discipline de studiu pe parcursul semestrelor academice, indicatorii de progres înregistrându-se în tabelul respectiv al PEI la data identificării progresului.

La finele fiecărui semestru se evaluează progresul în dezvoltarea elevului.

Rezultatele monitorizării progresului constituie un temei pentru modificarea/actualizarea PEI.

Oportunități de modificare a PEI

În procesul continuu de monitorizare a progresului elevului, poate fi identificată necesitatea de modificare a PEI. Modificarea poate fi efectuată prin:

- formularea de noi finalități de învățare sau revizuirea obiectivelor anuale, în cazul când învățarea se realizează într-un ritm mai rapid decât cel stabilit în PEI;
- gruparea finalităților de învățare în etape, formulând finalități mai simple, în cazul când învățarea se realizează într-un ritm mai lent decât cel stabilit în PEI;
- modificarea strategiilor/tehnologiilor didactice, concretizând echipamentul personalizat sau stabilind un alt nivel de suport/sprrijin (acordat de către specialiști).

Modificările cu privire la finalitățile de învățare trebuie să se efectueze pe parcursul semestrului, în termene optime, pentru ca elevul să aibă suficient timp pentru a se pregăti către evaluările planificate, în conformitate cu modificările operate în PEI.

Evaluarea rezultatelor școlare și informarea părinților despre rezultate

La disciplinele școlare care sunt studiate *fără adaptări/modificări curriculare* evaluarea rezultatelor se efectuează, conform curriculum-ului respectiv, la nivelul întregii clase, doar cu adaptări de mediu sau în materie de evaluare generale (de exemplu, *timp pentru realizarea testului, text cu caractere mai mari* ș. a.). Aprecierea se va face la nivelul cerințelor generale. Nota medie se va calcula și se va indica, în modul general stabilit, în catalogul clasei, în tabelul general al reușitei școlare.

În cazul disciplinelor pe care elevul le studiază în baza unui *curriculum adaptat sau modificat*, învățătorul/profesorul la clasă trebuie să utilizeze diverse metode de evaluare. Acestea trebuie să fie indicate pentru fiecare finalitate de învățare stipulată în PEI. Este important ca elevul să poată demonstra nivelul de învățare și achiziționare de competențe într-un mod autonom, utilizând adaptările în materie de evaluare care îi sunt proprii. Nota acordată în urma evaluării trebuie să reflecte randamentul elevului, descris în mod pertinent în curriculumul individualizat la disciplina școlară respectivă.

Învățătorul/dirigintele trebuie să informeze, în mod obligatoriu, părinții despre rezultatele evaluării. Informarea se efectuează la finele semestrului, prin comunicarea mediilor calculate în conformitate cu stipulările în PEI, dar și pe parcursul semestrului, informând părinții despre tendințele atestate în procesul educațional.

Revizuirea și actualizarea finalităților de învățare (subcompetențelor)

Finalitățile de învățare, stipulate în PEI (programa la fiecare disciplină de studiu) trebuie să fie revizuite la mijlocul și finele fiecărui semestru al anului de studii. Este important a identifica factorii care au condiționat nivelul respectiv de realizare a finalităților stipulate în PEI.

În cazul în care cauza realizării sub nivelul așteptat s-a dovedit a fi insuficiența informațiilor privind punctele forte și nevoile elevului, se va reveni la prima etapă a elaborării PEI și vor fi colectate și examinate informații suplimentare.

Dacă cauza realizării nesatisfăcătoare a așteptărilor/ finalităților a constituit repartizarea neadecvată a sarcinilor sau a fost implicat insuficient personalul instituției, atunci echipa PEI va reveni la etapa a doua, operînd cu rectificările de rigoare.

În situația cînd se constată că strategiile, adaptările, finalitățile sau alte componente ale PEI nu au fost cele mai indicate, se revine la etapa a treia.

PLANUL EDUCAȚIONAL INDIVIDUALIZAT

Ar putea fi și situații când pe parcursul primelor trei etape PEI totul a fost perfect, dar în procesul realizării au survenit careva non-concordanțe. În acest caz se revine la etapa a patra.

Procesul PEI este unul ciclic, revenirea la oricare etapă presupune parcurgerea consecventă a tuturor celorlalte etape.

Înregistrarea rezultatelor revizuirii și actualizării PEI

Odată stabilite deciziile privind revizuirea și actualizarea PEI, acestea urmează a fi incluse în PEI. Modificările respective vor fi formulate și înregistrate în secțiunea respectivă a PEI, consemnate, în structura respectivă a secțiunii/compartimentului, într-o anexă la PEI.

Modificările operate în PEI vor fi examinate și aprobate de Comisia multidisciplinară intrașcolară. Decizia privind aprobarea modificărilor se validează prin ordinul directorului instituției de învățământ.

Este absolut necesar ca modificările operate să fie comunicate tuturor factorilor implicați în procesul PEI, inclusiv elevului și părinților.

Referințe bibliografice:

1. Bolboceanu A. ș.a. Inklusiv EU. Studiul eficienței experiențelor de incluziune a copiilor cu CES, dezvoltate în instituțiile de învățământ general din Republica Moldova. Chișinău: Centrul de zi „Speranța”, Centrul de resurse pentru promovarea educației incluzive „Inklusiv EU”, Institutul de Științe ale Educației, 2010.
2. Cook R., E, Tessiwer, A., Armbruster, V., B, Adapting Early Childhood Curricula for chilgren with Special Needs, Merrill, Columbus, Toronto, London, melboorne, 1087.
3. Crișan, A. Curriculum diferențiat și personalizat, Ed. Polirom, Iași. 1998.
4. Dandara O. ș. a. Pedagogie: Suport de curs. Universitatea de Stat din Moldova, 2010.
5. Danii A., Popovici D.-V., Racu A. Intervenția psihopedagogică în școala incluzivă. Chișinău: Tipografia Centrală, 2007.
6. Design universal pentru învățare. Un ghid pentru profesori și specialiști în educație. Ed. Mirton, Timișoara 2008.
7. Ghergut A. Psihopedagogia persoanelor cu cerinte speciale. Strategii diferite si incluzive in educatie (editia a II-a), editura Polirom, 2006.
8. Ghid pentru cadre didactice de sprijin (CDS), Asociația RENINCO România, Ministerul Educației și Cercetării, UNICEF, Editura Vanemonde, 2005.
9. La planification de l’enseignement individualise. Normes et lignes directrices. Guide des educateurs. Ile-di-Prince-Edouard. Canada, 2005.
10. Racu A., Popovici D.-V., Danii A. Educația incluzivă. Ghid pentru cadrele didactice și manageriale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2010.
11. Synthesis Report and Chapter 8 Romania, in Education Policies for Students at Risk and those with Disabilities in South Eastern Europe: Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Kosovo, FYR of Macedonia, Moldova, Montenegro, Romania and Serbia. ©2007, Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OECD), Paris.
12. Vrașmaș T. Curriculum și dezvoltare curriculară: un posibil parcurs strategic, Revista de Pedagogie, nr.3- Învățământul integrat și/sau incluziv pentru copiii cu cerințe educative speciale, Aramis, 2001, p.100-116, 210-211.
13. Vrașmaș T. Învățământul integrat și/sau incluziv. București: Aramis, 2001.

Web site-uri utile

<http://www.ncse.ie/>

<http://www.bctf.ca/mam/>

<http://www.cast.org>

<http://canadian.cec.sped.org/>

<http://www-acad.sheridanc.on.ca/scls/coop/cooplrn.htm>

<http://www.dldcec.org>

[http://www.tourette.](http://www.tourette)

<http://www.autism.net>

<http://school.discovery.com/schrockguide/eval.html>

<http://info-emploi.ca>

[htt//pwww.teachforamerica.org](http://pwww.teachforamerica.org)

<http://www.cnib.ca/bibliotheque/index.htm>